

Η ψυχή και τα μέλη του σώματος στην Παλαιά Διαθήκη

/ [Πεμπτούσια](#)

Η μελέτη της κ. Ε. Παπαϊωάννου, η οποία εξετάζει γενικότερα τη διδασκαλία της Παλαιάς Διαθήκης για την ψυχή (προηγούμενο άρθρο: www.rempptousia.gr/?p=83441), συνεχίζεται και στο σημερινό απόσπασμα με τη μελέτη των σχέσεων της ψυχής με τα μέλη του σώματος στην παλαιοδιαθηκική θεολογία.

3.2.στ Η ψυχή και η όψη

Η εβραϊκή σκέψη αποδίδει μεγάλη σημασία στο πρόσωπο του ανθρώπου ακολουθώντας την αρχή ότι η έκφραση είναι σημαντικότερη από την μορφή καθ' εαυτή. Η ποικιλία των εκφράσεων που μπορεί να πάρει το πρόσωπο του αποδίδουν «μεταφυσικές», αν μπορούμε να το διατυπώσουμε έτσι, ιδιότητες, σε σημείο που να σημαίνει την ίδια την ζωή. Αυτήν η χρήση του όρου πρόσωπο είναι ιδιαίτερα προσφιλής σε προφητικά έργα όπως φαίνεται από τα χωρία: Ησ. 13,8, Ιωήλ 2,6 και Ναούμ 2,11.

Πηγή:<http://www.epastor.org>

Η έκφραση των συναισθημάτων είναι το πεδίο όπου οι όροι ψυχή και πρόσωπο σχετίζονται περισσότερο από οτιδήποτε άλλο (Βλ. Δευτ. 28,50, Ησ. 50,7). Όπως είδαμε ένας από τους κυριότερους ρόλους της ψυχής στην Π.Δ. είναι αυτός του χώρου όπου αναφύονται τα ανθρώπινα αισθήματα. Το πρόσωπο ως κατ' εξοχήν μέσο έκφρασης αυτών των αισθημάτων δανείζεται σε πολλές περιπτώσεις το οντολογικό περιεχόμενο της ψυχής σημαίνοντας την υπόσταση όχι μόνο του ανθρώπου, αλλά και του ίδιου του Θεού (βλ. Δευτ. 5,7).

Από τα μέρη του προσώπου το περισσότερο εκφραστικό είναι τα μάτια τα οποία μαρτυρούν την καθαρότητα (Αββακ. 1,13), τον φθόνο (Παρ. 23,6) , την υπερηφάνεια (Ψαλμ. 17,28) και στην δύναμη (Έσδρ. 9,8). Τα μάτια δεν προδίδουν μόνο τα χαρακτηριστικά της ψυχής, αλλά χρησιμοποιούνται και ως συνώνυμα της ψυχής όπως στο Ιώβ 24, 15. Στο σύνολο του προσώπου - όψης μπορεί να συγκαταριθμηθεί, έστω και καταχρηστικά, και ο τράχηλος ο οποίος χρησιμοποιείται στην Π.Δ. ως φορέας της σκληροκαρδίας (Έξ. 33,3-5).

3.2.ζ Η ψυχή και τα άκρα

Τα χέρια και τα μέλη τους (παλάμες και δάκτυλα) αποτελούν την έδρα της δύναμης. Τα πόδια και εκείνα αποτελούν μέσα εκδήλωσης της ισχύος (Ιησ. 10,24) και της ψυχικής σταθερότητας (Ψαλμ. 39,3, 93,18), ωστόσο ως όρος δεν χρησιμοποιούνται σε τόσο ευρεία κλίμακα όσο τα χέρια. Το δεξί χέρι εμφανίζεται να είναι πάντοτε πιο δυνατό σε σχέση με το αριστερό, τόσο για πράξεις

πνευματικού – μεταφυσικού περιεχομένου όπως η ευλογία των παιδιών του Ιωσήφ από τον Ιακώβ (Γεν. 48,13), όσο και γενικά ως έκφραση της ισχύος (Εκκλ. 10,2). Το χέρι άλλωστε είναι σημαντικό εκτελεστικό όργανο της ανθρώπινης βούλησης και η ενίσχυση της συνολικής δυνάμεως κάποιου εκφράζεται στην Π.Δ. με την ενίσχυση της δύναμης των χεριών (Κρ. 9,24, 2 Εσρ. 6,22, Ησ. 35,3). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι η εικόνα των χεριών ως εκτελεστικού οργάνου της θελήσεως δεν ισχύει μόνο για τον άνθρωπο, αλλά και για τον ίδιο τον Θεό.

Γενικά μπορούμε να παρατηρήσουμε μία μάλλον αντιθετική σχέση μεταξύ χεριών και ψυχής. Η ψυχή σπάνια εμφανίζεται ως αποδέκτης δυνάμεως και ισχύος, ενώ πολύ συχνά η ισχύς και η δύναμή της την εγκαταλείπουν, πράγμα που δεν συμβαίνει συνήθως με τα χέρια[61].

Η πιο σημαντική σχέση ωστόσο της ψυχής με τα χέρια, η οποία φθάνει έως του σημείου της ταύτισης, πηγάζει από την θεώρηση των χεριών ως οργάνου προσευχής, μίας ιδιότητας η οποία ανήκει κατ' εξοχήν στην ψυχή. (Μιχ. 2,1). Παρόμοια εννοιολόγηση καταγράφεται και από την κίνηση των χεριών προς τις εντολές του Θεού τις οποίες αγαπά ο άνθρωπος (Ψαλμ. 118,48). Όπως ήδη είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, από τις σημαντικότερες ιδιότητες της ψυχής είναι η μελέτη, η αγάπη και η οικείωση των εντολών του Θεού.

3.2.η Η ψυχή και τα σπλάχνα

Τα σπλάχνα στην μεταφορική τους διάσταση ταυτίζονται με τη λειτουργία της ψυχής ως χώρου των ανθρώπινων συναισθημάτων. Τα σπλάχνα δεν έχουν κάποια σταθερή μορφή, αλλά εναλλάξ συγκεκριμενοποιούνται σε ήπαρ, νεφρούς κ.τ.τ. ή αναφέρονται συνολικά ως εσωτερικά όργανα. Σε αυτά γίνεται αντιληπτή τόσο η μεγαλύτερη χαρά και αγαλλίαση όσο και η χειρότερη ταραχή(1 Μακ 2,24, Ψαλμ. 15,7, 72,21). Σε ορισμένα σημεία μάλιστα, ο Θεός ερευνά τα σπλάχνα του ανθρώπου για να μάθει τις κρυφές βουλές του τελευταίου (Ψαλμ. 7,10, Ιερ. 11,20, 17,10). Από τα σπλάχνα επίσης μπορεί να ξεπηδήσει και η ανθρώπινη αδικία (Ψαλμ. 72,7).

3.2.θ Η ψυχή και η καρδιά

Στην ίδια συνάφεια στην οποία εξετάσαμε τη σχέση της ψυχής με τα σπλάχνα θα μπορούσε κανείς να εντάξει και την καρδιά. Ωστόσο η τελευταία κατέχει μία πολύ σπουδαιότερη θέση στην παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία, σε σημείο που να αποτελεί όρο-κλειδί για την κατανόησή της, ανάλογο σε σπουδαιότητα με αυτόν της ψυχής. Μία εκτενής αναφορά στον όρο καρδιά ξεφευγει από τα όρια αυτής της εργασίας, της οποίας σκοπός είναι η παρουσίαση της έννοιας της ψυχής. Ωστόσο

μία περιληπτική περιγραφή κρίνεται απαραίτητη και για την πληρέστερη κατανόηση του θέματος που πραγματευόμαστε, αλλά και για τη διαφοροποίηση δύο ανθρωπολογικών όρων. Οι δύο αυτοί όροι εμφανίζουν μεγάλης έκτασης νοηματική εγγύτητα, ωστόσο είναι αρκετά διαφορετικοί μεταξύ τους.

Η καρδιά, σύμφωνα με τους μελετητές, είναι μαζί με τη νεφές ο πιο κοινός και ο πιο σημαντικός ανθρωπολογικός όρος στην Π.Δ. επειδή εκφράζει τη ζωή στην πληρότητά της. Η σχέση της με τη νεφές είναι η εξής: η νεφές εκφράζει την πληρότητα της ζωής ως προς την εκδήλωσή της, ενώ η καρδιά ως προς την εσωτερική της αξία. Αν και οι Ισραηλίτες γνώριζαν αρκετά καλά την φυσική λειτουργία της καρδιάς, σε ελάχιστα σημεία ο όρος χρησιμοποιείται υπό την καθαρά φυσιοκρατική του έννοια (1 Βασ. 25,37) ή της αποδίδεται η έννοια της ζωτικής δυνάμεως η οποία χρήζει φυσικής τροφής για να διατηρεί το σφρίγος της (Κριτ. 19,5). Πάρα πολύ σημαντική για το θέμα μας είναι η διαφοροποίηση της έννοιας της καρδιάς στα ζώα και στον άνθρωπο. Η καρδιά, όπου αναφέρεται στα ζώα, αφορά αποκλειστικά την φυσική της διάσταση με καμία μεταφυσική προέκταση(2 Βασ. 17,10). Αντιθέτως, από όσο είδαμε, η αρχική εννοιοδότηση της νεφές ως ζωτικής ενέργειας των ζωντανών οργανισμών, χρησιμοποιείται εκτεταμένα από κοινού για τον άνθρωπο και για τα ζώα.

Η διήκουσα αντίληψη για την καρδιά στην Π.Δ. είναι αυτή του οργάνου με συνεχή και ταυτόχρονο διπλό ρόλο: αυτού του σωματικού και πνευματικού ταυτόχρονα. Στην δεύτερη περίπτωση, το βάθος της είναι ανεξερεύνητο για την ανθρώπινη διάνοια (Κρ. 8,13). Αποτελεί κατά μία έννοια τον οίκο της ψυχής[62]. Η καρδιά διαδραματίζει δύο ρόλους: 1. του αποδέκτη εξωτερικών ερεθισμάτων και 2. εκείνου της προέλευσης κάθε συνειδητοποιημένης ανθρώπινης ενέργειας, πράγμα που σημαίνει ότι ο ρόλος της είναι περισσότερο ενεργητικός παρά παθητικός[63]. Στην καρδιά όλα τα εξωτερικά ερεθίσματα, τα οποία περνούν στον έσω άνθρωπο μέσω των αισθήσεων «μεταφράζονται» σε πόνο ή χαρά. Στην καρδιά επίσης φυλάσσονται χαραγμένες οι εντολές του Θεού. Από την απλή καρδιά πηγάζει η ευσέβεια και κάθε αρετή (1 Παρ. 29,17). Η ίδια βέβαια μπορεί να αποτελέσει την πηγή κάθε κακίας (Γεν. 6,5).

[Συνεχίζεται]

[61] Το Δευτ. 28,32 είναι από τις σχετικά σπάνιες περιπτώσεις όπου η ισχύς αφαιρείται από τα χέρια.

[62] *TWzNT*, σελ. 627 και υποσ. 76.

[63] *Ο.π.*, σελ. 627, υποσ. 80.